

Артем Вікторович ЖИЛА
здобувач вищої освіти третього (наукового) рівня
кафедри права гуманітарно-правового факультету
Національного аерокосмічного університету
імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна
e-mail: artem.zhyla@khai.edu
ORCID: 0009-0005-3132-0503

Алла Олександрівна ГОРДЕЮК
кандидатка юридичних наук, доцентка, професорка «ХАІ»
доцентка кафедри права гуманітарно-правового факультету
Національного аерокосмічного університету імені М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна
e-mail: a.hordeiuk@khai.edu
ORCID: 0000-0001-7423-3673

БЕЗПЕКА ТА ВІЙСЬКОВІ ДІЇ В КОСМОСІ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Анотація: У роботі здійснюється правовий аналіз норм міжнародного космічного права, що визначають принцип використання космічного простору в мирних цілях, насамперед Договору про космос від 1967 року, в якому зокрема забороняється розміщення зброї масового знищення в космосі, ядерної зброї. Аналізується також роль космічних супутників як потенційних об'єктів військових дій, а також правові питання, пов'язані з їхнім захистом і захистом космічної інфраструктури в умовах конфліктів, що можуть виникати між космічними державами. Вивчаються аспекти правової відповідальності за порушення норм міжнародного космічного права та необхідність створення нових правових механізмів для запобігання ескалації військових дій у космосі. Дослідження дозволяє глибше зрозуміти виклики, пов'язані з міжнародною безпекою в космічному середовищі, та пропонує можливі напрямки для удосконалення правових механізмів, які мають на меті мирне використання космосу та попередження його перетворення на арену військових конфліктів.

Ключові слова: міжнародне космічне право, безпека в космосі, космічне середовище, космічний простір, космос.

SECURITY AND MILITARY ACTIONS IN SPACE: LEGAL ASPECT

Abstract. This work conducts a legal analysis of the norms of international space law that define the principle of using outer space for peaceful purposes, primarily focusing on the 1967 Outer Space Treaty, which, among other things, prohibits the placement of weapons of mass destruction in space, including nuclear weapons. The role of space satellites as potential objects of military action is also analyzed, along with legal issues related to their protection and the safeguarding of space infrastructure in the event of conflicts that may arise between spacefaring nations. The study examines aspects of legal responsibility for violations of international space law and the need to create new legal mechanisms to prevent the escalation of military actions in space. This research provides a deeper understanding of the challenges related to international security in the space environment and suggests potential directions for improving legal mechanisms aimed at ensuring the peaceful use of space and preventing its transformation into an arena for military conflicts.

Keywords: space law, space security, space environment, regulatory framework, peacekeeping, outer space.

У сучасному світі космос відіграє ключову роль не лише в наукових дослідженнях, але й у забезпеченні національної безпеки держав. Від моменту запуску першого штучного супутника "Спутник-1" у 1957 році, космічний простір став новим фронтом для політичних, економічних і військових змагань. Протягом десятиліть країни по всьому світу інвестували значні ресурси в розвиток космічних технологій, оскільки вони забезпечують стратегічні переваги у різних сферах — від розвідки до зв'язку.

Зростаюча конкуренція у космосі веде до виникнення нових викликів для міжнародної безпеки. Сучасні технології, такі як супутникові системи спостереження та зв'язку, стали важливими елементами не лише для цивільних потреб, а й для військових операцій. Разом із цим зростає ризик військових конфліктів у космосі, що викликано потенційними загрозами від держав і недержавних акторів, здатних до використання космічних ресурсів у агресивних цілях.

З правового погляду, космічна діяльність регулюється низкою міжнародних угод і договорів. Проте існуюча правова база часто виявляється недостатньою для вирішення нових викликів, з якими стикаються держави. Наприклад, питання космічного сміття, що виникає внаслідок активної діяльності людей у космосі, ставить під загрозу безпеку існуючих супутників і космічних місій. Додатково, кіберзагрози стають все більш актуальними, оскільки системи управління космічними об'єктами піддаються атакам, які можуть призвести до серйозних наслідків.

Тому актуальність теми безпеки та військових дій у космосі зростає, і вимагає від міжнародного співтовариства нових підходів до правового регулювання. У рамках цієї статті буде проведено детальний аналіз існуючих міжнародних норм, виявлено проблеми, що стоять на порядку денному, а також запропоновано рекомендації щодо покращення правового поля для забезпечення миру і безпеки в космічному просторі. Цей аналіз є важливим для розуміння не лише поточних загроз, але й для формування ефективних стратегій на майбутнє, спрямованих на підтримання стабільності в космічному середовищі.

На сьогодні основу міжнародного космічного права складають декілька ключових документів:

1. Договір про космос (1967): Цей документ не лише забороняє розміщення ядерної зброї в космосі, але й зобов'язує держави використовувати космічний простір виключно в мирних цілях. Згідно з ст. 4, держави зобов'язані утримуватися від дій, що можуть загрожувати миру, безпеці та міжнародному порядку [3].

2. Конвенція про реєстрацію об'єктів, запущених у космос (1976): Дана угода зобов'язує держави реєструвати всі об'єкти, які вони запускають у космос, що забезпечує

прозорість і контроль за космічною діяльністю. Це важливо для запобігання конфліктів та ескалації напруженості [4].

3. Договір про заборону розповсюдження ядерної зброї (1968): Цей договір підкреслює важливість запобігання ескалації військових дій у космосі, зазначаючи, що держави повинні вжити всіх необхідних заходів для забезпечення нерозповсюдження ядерної зброї [2].

4. Декларація правових принципів діяльності держав з дослідження та використання космічного простору (1963): Ця декларація закликає до міжнародного співробітництва в космічній діяльності та встановлює основні принципи, якими мають керуватися держави [1].

Сьогодні безпека в космосі стикається з численними викликами:

Туризм та загроза космічного сміття. Вже зараз комерціалізація космосу стала невідворотною та розвивається дуже стрімко, одним з її проявів є космічні комерційні запуски цивільних в космос. Розвиток цієї сфери має великі наслідки, починаючи з подальшого можливого бажання набуття прав власності в космосі та на поверхні космічних об'єктів, до потенційних аварій, конкретних гарантій відповідальності за які наразі не існує, дану проблему зазначають і Осьмірко І.Р та Роянова І.В в своїй науковій статті Міжнародне-правове регулювання діяльності держав в космічному просторі [5].

Кіберзагрози: Системи, які управляють космічними об'єктами, стають мішенями для кібератак. Хакери можуть намагатися отримати доступ до даних або навіть захопити контроль над супутниками, що ставить під загрозу їхню безпеку.

Військова присутність у космосі: Зростаюча кількість країн, які розвивають військові програми в космосі, підвищує ризик конфліктів. Відповідно до останніх звітів, країни, такі як США, Росія та Китай, активно інвестують у військові технології, здатні діяти в космічному просторі.

Конкуренція за ресурси: Зі зростанням інтересу до видобутку ресурсів з астероїдів та Місяця виникає конкуренція між державами, що може призвести до міжнародних конфліктів. Відсутність чітких правових норм у цій сфері робить ситуацію ще більш напруженою.

Перспективи та рекомендації. Посилення міжнародного співробітництва: Необхідно створити нові міжнародні угоди, які регулюють військову діяльність у космосі, щоб зміцнити правову базу та забезпечити мирне використання космосу. Це може включати розробку спеціалізованих норм для контролю за військовими технологіями та їх використанням.

Розробка нових технологій безпеки: Інвестиції в новітні технології для моніторингу космічного середовища та захисту від кібератак є критично важливими. Це може включати розробку систем раннього попередження про зіткнення та засобів для очищення космічного сміття.

Промоція принципів мирного використання космосу: Активна підтримка міжнародних ініціатив, що сприяють дослідженням у космічному просторі виключно в мирних цілях, може сприяти зміцненню довіри між державами та запобігати ескалації конфліктів.

Створення механізмів вирішення спорів: Важливо розробити міжнародні механізми для врегулювання спорів, пов'язаних із військовою діяльністю в космосі. Це може включати створення спеціалізованих міжнародних судів або арбітражних органів.

Отже, підсумовуючи вище зазначене, можна переконатися, що безпека в космосі є критично важливим питанням, яке потребує термінового та комплексного підходу з боку міжнародного співтовариства. У світлі сучасних викликів, пов'язаних із зростаючою військовою присутністю, розвитком новітніх технологій та збільшенням космічного сміття, необхідно адаптувати існуючі правові норми до нових реалій.

По-перше, важливо визнати, що космічний простір є спільним надбанням людства, і тому його використання має бути обмежене мирними цілями. Сучасні міжнародні угоди, такі як Договір про космос, визначають основи для регулювання діяльності держав у космосі, проте вони не охоплюють усіх аспектів, що виникають в умовах нових технологій і стратегій, які розробляються державами.

По-друге, з огляду на стрімкий розвиток космічних технологій, держави повинні активніше співпрацювати у питаннях забезпечення безпеки. Розробка нових угод і механізмів контролю за військовими технологіями, що можуть бути використані в космосі, стане запорукою запобігання потенційним конфліктам. Особливу увагу слід звернути на міжнародні ініціативи, які сприяють обміну інформацією про космічні об'єкти та їх діяльність.

По-третє, проблема космічного сміття і кіберзагрози вимагає негайних дій. Необхідно інвестувати в технології, які дозволяють відслідковувати та очищати космічний простір від небезпечних об'єктів. Розробка систем раннього попередження про зіткнення стане важливим елементом у забезпеченні безпеки космічних місій.

По-четверте, вкрай важливо формувати правові механізми для вирішення спорів, що можуть виникати внаслідок військової діяльності в космосі. Створення спеціалізованих міжнародних судів або арбітражних органів дозволить швидше та ефективніше вирішувати конфлікти, не доводячи їх до військових дій.

На завершення, безпека в космосі є складним і багатогранним питанням, яке потребує узгоджених дій усіх держав. Лише через міжнародне співробітництво, прозорість та взаємоповагу можна досягти стабільності у космічному просторі. Важливо, щоб міжнародне право адаптувалося до нових реалій та викликів, забезпечуючи безпечне і мирне використання космосу для майбутніх поколінь. У цьому контексті спільні зусилля у розробці

нових правових норм та технологій можуть стати запорукою безпеки та стабільності в космічному середовищі.

Список використаних джерел

1. Декларація правових принципів діяльності держав з дослідження та використання космічного простору від 13.12.1963 року № 995_а31. Редакція від 13.12.1963 року. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/10/85-part-3.pdf> (дата звернення 01.11.2024).
2. Договір про заборону розповсюдження ядерної зброї від 01.07.1968 року № 995_098. Редакція 05.12.1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_098#Text (дата звернення 01.11.2024).
3. Договір про принципи, що регулюють діяльність держав у дослідженні та використанні космічного простору від 27.01.1967 року № 995_480. Редакція від 31.10.1967. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_480#Text (дата звернення 01.11.2024).
4. Конвенція про реєстрацію об'єктів, запущених у космос від 14.01.1975 року № 995_253. Редакція 14.09.1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_253#Text (дата звернення 01.11.2024).
5. Осьмірко І.Р., Роянова І.В. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВ В КОСМІЧНОМУ ПРОСТОРИ. У «Юридичний науковий електронний журнал», 12(6), 509-514. URL: http://sej.org.ua/12_2022/121.pdf (дата звернення 01.11.2024).